

TRABZON

ISSN: 2791-9404

sayı

16

Fiyat: 200 TL

EKİM - KASIM - ARALIK 2025

DERGİSİ

**Yer altından
yer üstüne değer veren
tüm madencilerimizin
günü kutlu olsun!**

4 ARALIK

DÜNYA
MADENCİLER
GÜNÜ

HASAN KALYONCU - AYL KÜÇÜK - TÜRKER YAPICI - ŞEREF TOPRAK - HALİT SUIÇMEZ - FATMA NİŞANCI
BURHAN ÖZTÜRK - AYKUT ÇOBAN - MEHMET YILDIZLAR - AHMET KARBEŞ - NAYİM GÜL - MÜFİT SEBİH BAYLAN
HATİCE ÇAKIR - OKAN İSMAİLOĞLU - LAZİZBEK RAXIMOV - EKREM KELEŞOĞLU - BÜRRAN SAKA
KAAN SOYUER - ÖMER TURAN - SÜLEYMAN HACİBEKTAŞOĞLU - RUHİ TÜRKYILMAZ

MADENCİLİĞİN POLİTİK EKOLOJİSİ

AYKUT ÇOBAN

Günümüzde madencilik, kapitalizme özgü toplum-doğa ilişkilerinin bir turnusol kağıdıdır. Bir üretim etkinliğinin emekçiyle doğayı yok etme pahasına sermayedarın kâr elde etmesi için yapılmasının iktisadi, siyasal ve ekolojik öğeleri, en açık biçimde madencilikte gösterilebilir. Burada, madencilikte sınıfsal ve ekolojik toplumsal ilişkileri, yazıyı uzatmamak için maddeler halinde ele alacağım.

Birincisi, madencilik insanın doğaya olan bağımlılığının tarihsel materyalist kavranışı için iyi bir örnektir. Madencilik, doğanın yarattığı maddelerin doğanın bağrından çıkarıldığı, doğrudan doğaya bağımlı bir iktisadi etkinlik. Yani sıra, kapitalist madencilikte üretilen metaller da başka metallerin üretilmesini sağlar. Yeraltından çıkarılan cevherden ayrıştırılan metal olarak altın olmadan cumhuriyet altını yapamazsınız. Otomobilin çeşitli bileşenleri için çeşitli metal ve minerallerin elde edilmesi, karayolu için taş ocakları açılması, o karayolunda gidecek otomobil için petrol çıkarılması, o otomobil elektrikli olsun diye nadir toprak elementleri madenciliği, otomobile elektrik elde etmek için termik santral çalıştıracak kömür madenciliği, elektriği güneş ya da rüzgar enerjisinden elde edeceğiz denilerek metal, mineral ve nadir toprak elementleri madenciliği... İnsanı değil kapitalizmi yaşatmak için madenciliği vazgeçilmez hale getiren nasıl bir kapitalist kısır döngü kurulduğu açık değil mi?

Kapitalizmde toplumsal olarak gerekli olan nesnelerden daha çok, yararsız, hatta eko-toplumsal olarak zararlı metaller üretilir. Çıkarılan madenlerin bir bölümü, toplumsal yararı çok az olan altın, elmas gibi değerli metaller. Bu sınıfa giren madenlerin üretimleri tümüyle durdurulsa eldekiler toplumsal olarak gerekli olan gereksinimleri nesiller boyu karşılayacak düzeyde. O nedenle altın madenciliği, kapita-

lizmin yarattığı "hileli gereksinimleri" açıklamaya yarayacak çarpıcı bir örnek. Bunun gibi, iki yılda bir cep telefonu, dört yılda bir otomobil değiştirme örneklerinde imal edilmiş, güdülenmiş, hileli gereksinimi tatmin eden tüketime yönelik bir sanayi üretimi için de yıkıcı madencilik yapılır. Petrol, metal, mineral, nadir toprak elementleri, "kritik ve stratejik madenler" madenciliğinde amaç, üretim-tüketim girdabıyla koşullanmış sermaye birikimini azdırmak, kârları artırmaktır. Savaş/savunma sanayii için yapılan madencilikte de öyle. Kârlılık amacı ortadan kaldırıldığında, toplumsal olarak gerekli olanla olmayan ayrımına dayalı planlı üretim hesaba döküldüğünde madenciliğin boyutlarının, günümüz madenciliğini vazgeçilmez diye pazarlayanları serseme çeviren ölçüde azaldığı görülecektir.

İkincisi, madencilik, sermaye sahibinin kısa yoldan zenginleşmesini, kaptıkaçtı fırsatçılığını besleyen vahşi kapitalizmin kalkınma, büyüme, toplumsal refah diyerek parlatılan cilasının kolaylıkla sökülebileceği bir sektör. TBMM Tutanaklarında yer alan, 8 Ekim 2009 tarihinde hükümet adına yaptığı konuşmada Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Türkiye'nin dış borçlarını ödeyebilmesinin tek yolunun madencilik olduğunu belirtir. Türkiye Madencilik Derneği ve Altın Madencileri Derneği de madencilik sayesinde kalkınma, dış ticaret açığını kapatma, hatta enflasyonu düşürme vb. teraneleri sıkça yineleye geldiler. Şimdiki Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Bayraktar, bu yılki Plan ve Bütçe Komisyonu görüşmesinde, maden ihracatını 2002 yılına göre yedi kat artırmakla övündü. Peki madencilikteki artışa karşılık kalkınma göstergelerinde sonuç? Cumhuriyet tarihi boyunca bu düzeyde hiç olmadığı kadar yoksullaştı halk; işsizlik, dış borç açığı, dövizin Türk lirası karşısında artan

değeri, enflasyon rekor üstüne rekorlar kırdı; ekolojik yıkım, sağlık ve eğitim hizmetlerinde çöküş, otoriterlik, yolsuzluk, hukuksuzluk, anayasal hak ihlalleri, günlük yaşamda şiddet, mafya faaliyetleri... aldı başını yürüdü.

Devletle Sermaye Sırt Sırt

Üçüncüsü, kapitalizme özgü devlet ve sermaye ilişkilerini en açık biçimde madencilik sektöründe görürüz. Türkiye’de madencilığe karşı güçlü ve etkili ilk direnişin de belirttiği Bergama altın madeni örneğiyle başlayalım. Avustralya’nın 1994-1998 yılları arasında Ankara Büyükelçisi olan David Evans, Bergama’da faaliyet yürüten altın madeni şirketini desteklemek için basın toplantısı düzenlemişti. Bergamalı köylüler protesto edip lafı ağzına tıkadılar. O günden bu yana maden şirketleri-devlet ilişkisi örüntüsü sarmaşıklaşarak yayıldı. Akbelen Ormanında kömür çıkartabilsin diye Limak ve IC holdinglerin ortak iştiraki olan şirkete özel yasa yapıldı, anayasal haklarını talep ederek orman ve köyü için madene direnen köylülere karşı şirket, jandarmaya sırtını dayamıştı. Bergama’da, Cerattepe’de Çanakale’de, Rize-İkizdere’de, Sivas’ta, Gabar’da ve başka pek çok yerde madene direnenlere karşı devletle şirketin birlikte saf tutması, hiç sapmayan ortak noktadır. Devlet patronlara, patronlar da devlete/iktidara arka çıkarlar. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Bayraktar yaptıkları petrol anlaşması için 14 Mart 2025’te basın önünde fotoğraf verirken yanında Diyarbakır, Batman ve Şırnak’ta petrol çıkaran ABD şirketi TransAtlantic Petroleum’un patronu Malone Mitchell ile Trump’ın ‘Fahri İçişleri Bakanı’ sayılan, Continental Resources şirketinin sahibi, milyarder Harold Hamm vardı. Uğur Zengin’in dikkatimize sunduğu üzere, beş gün sonra “19 Mart operasyonu” başlayacak ve o operasyon hakkında Hamm, ABD medyasına, “Bilirsiniz, muhaliflerinizi hapse atarsınız ve onların ica-bına bakarsınız” diyecekti. Maden sermayesi ile devletler arasındaki ilişkiler bu denli açıktan yürütülüyor.

Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü (MAPEG) ve Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA) için hazırlanan 2026 yılı bütçe önerisinde, İsmail Cem Şimşek’in bildirdiğine göre, ihalesi yapılan maden sahası sayısı, 2025 için 1500, gelecek yılın hedefi de yine 1500. Dahası var... Devlet, madenlerin ruhsatını şirketlere vermekle kalmıyor, o şirketlere 2026 yılında 6,2 milyar TL destek adı altında üste para da vermek için bütçe ayırmış durumda. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı MAPEG, halkın madenlerini pazarladığı yabancı sermayeye, “Kârınızı maksimum düzeye çıkarın” sözünü vererek Türkiye’ye gelmeleri için çağrıda bulunuyor.

Bakanlığa bağlı MTA, ülke topraklarının binlerce uçuşla havadan “maden röntgeni”ni çekerek topladığı veriye dayalı jeofizik haritalarıyla, jeokimya çalışmaları ve haritalarıyla, maden yatakları haritalarıyla ve yaptığı sondajlarla, şirketlerin hizmetine sunmak üzere maden kaynaklarını belirler. Devletin çeşit çeşit mali destekleri, vergi muafiyetleri, jandarmanın saha bekçiliği vb. yanında, madencilik mevzuatı da şirketlerin talebi doğrultusunda ve halkın değil sermayenin çıkarını gerçekleştirmek için sık sık değiştirilmektedir. En yakın örneği, ülkenin her karış toprağını ve zeytinlikleri de madencilığe açan, “süper talan yasası” olarak bilinen düzenlemedir (Resmi Gazete, 24 Temmuz 2025). Sermaye için eski, yeni her tür yöntemle bu denli çekici kılınan doğanın yağmalanmasından devletin eline geçen ise, yasada yüzde 10 “devlet payı” olarak belirlenmiş olsa da bunun çok altındadır, artık şirket ne kadar vermeyi uygun görürse... Öte yandan o madenleri çıkaran emekçilerin ücretleri, geçimlerini sağlamaktan o denli uzak ki, işçiler, İliç’teki Altın madeninde daha sonra dokuz yoldaşlarının öleceği işyerinde, bankadan alacakları promosyonlar verilmediği için iş bırakma eylemi yapmışlardı. Devlet kazanmıyor, toplum kalkınmıyor, işçi ölümüne çalıştığı madenden aldığı ücretle geçinemiyor; madencilğin tek kazananı var: “kârlarını maksimum

düzeye çıkaran" maden şirketleri.

Dördüncüsü, madencilik emperyalizmin yayılmasının, kapitalist eşitsiz ilişkilerin, emperyalist devletler arası güç savaşlarının arenasıdır. Değerli metalleri, petrolü, günümüzde kritik mineralleri ve nadir toprak elementlerini ele geçirme ve kontrol etme, madencilikte tekelleşme, mali sermayeyle göbek bağı, bölgesel savaşlar, rejim değişiklikleri ve askeri darbeler; emperyalist kapitalizmin gelişiminin, emperyalistler arasındaki çelişkilerin ve blokların özetidir. Örneğin Trump'ın ABD'si, Bolivya, Venezuela, Grönland, Ukrayna ve Türkiye gibi ülkelerde petrolü, kritik mineralleri ve nadir toprak elementlerini ele geçirmek, kontrol etmek ve Çin'le rekabet eden Amerikan sermayesine kazandırmak için savaş tehdidi, şantaj, baskı, yaptırım uyguluyor. Madencilik, dünya genelinde eko-toplumsal eşitsizlikleri de derinleştirir. Madencilik faaliyetlerinde çıkarılan hammaddeler ve sermayenin el koyduğu artı değer Kuzey'in emperyalist ülkelere akıtılırken, bu eşitsiz ilişkide yer alan ülkelerde emekçi halklar, kapitalist sömürü, az gelişmiş ekonomi, işbirlikçi iktidarlar, yoksulluk, sağlık sorunları ve ekolojik yıkım cenderesine sokulur.

Ekolojik Bağlam

Madencilik politik ekolojisini tartışırken bakacağımız özelliklerden beşincisi, ekolojik bağlamla daha çok ilgili. Madencilik, sermaye-devlet işbirliğinde doğayı yağmalamanın geri döndürülemez biçimde canlara mâl olduğunun en acı kanıtlarını barındırır. Önceki sıraladıklarım yanında bu nedenle de madencilik, kapitalist toplum doğa ilişkilerinin turnusoludur.

Türkiye'de herhangi bir koruma statüsü bulunmayan her yer, zaten maden sahası olabiliyor. Ama korunmaya değer nitelikleri olan yerlerde de madencilik, AKP döneminde yapılan mevzuat değişiklikleri sayesinde, izin verilmektedir. Madencilik izin verilen yerler arasında, özel çevre koruma bölgeleri, Milli Parklar Kanununa göre korunan alanlar, Kıyı

Kanununa göre korunması gerekli alanlar, kültür ve doğa varlıklarını barındıran sit alanları, ormanlar, sulak alanlar, yaban hayatı koruma ve geliştirme sahaları, meralar, tarım alanları, zeytinlikler, içme ve kullanma suyu rezervuarına bitişik alanlar, kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri, turizm merkezleri sayılabilir. Şimdi sırada, hazırlanmış olan değişiklik yürürlüğe konulduğunda, muhafaza ormanlarının madencilik açılması var. Halkların tarih, kültür, doğa varlıkları için çeşitli yasalarda öngörülen korunan alanlar statüsü un ufak edilip ortadan kaldırılırken, Bakan Bayraktar'ın ifadesiyle, devlet, 37 adet "kritik ve stratejik madenleri" "hukuki bir güvenceye kavuşturulmuş" olarak "özel bir statüde değerlendiriyor."

Hemen her ilçede maden sahası oluşturulduğu için, herkes madencilik sonuçlarından az çok haberdar olduğuna göre, madencilik yarattığı sosyo-ekolojik yıkımın yalnızca bazı başlıklarını anımsatmak yeterli olmalı: Toprağın altüst edilmesi, orman bitki örtüsünün yok edilmesi, su varlığının kimyasallarla, ağır metallerle, atıklarla zehirlenmesi, yok edilmesi, iklim değişikliği üzerindeki olumsuz etkiler, bitkiler ve hayvanlar üzerindeki etkiler, biyolojik çeşitlilik yitimi, özellikle nadir toprak elementleri madencilikte radyoaktif kirlenme, tarım, hayvancılık, bahçecilik, ormancılıkla geçinen köylülerin üretiminde sarsıcı kayıplar, köylülerin göçe zorlanması, maden ocaklarında öldürülen işçiler, başta madende çalışan emekçiler olmak üzere yöre halkında kanserlere, sürekli rahatsızlıklara, ölümlere yol açan, insanın bedensel ve ruhsal bütünlüğünü örseleyen, sağlığını bozan sayısız hastalıklar, halkın doğayla, inancıyla, kültürüyle bütünlük oluşturan çevresel kimliğinin, yerel yaşamının yok edilmesi...

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Bayraktar, 2025 yılının 10 ayında, 1323 firmaya idari para cezası uyguladıklarını, 2 bin 43 adet faaliyeti de durdurduklarını açıkladı. Bakan denetimlerle övünüyor belki ama aslında ağlanacak haldeyiz, çünkü durdurulan her faaliyet çok

ciddi bir sorunun göstergesi. Ürpertici bu sayılar madenciliğin yarattığı sosyo-ekolojik yıkımın boyutları konusunda bir parça fikir verebilir. Bunlar, maden şirketlerinin Türkiye’de bile sumen altı edilmesi, görmezden gelinmesi olanaksız olan hukuka aykırı eylemlerinden bir demet. Buz dağının saklanamayan kısmı.

Eko-toplumsal Yıkıma Karşı Mücadele

Madenciliğin politik ekolojisinde tartışmaya değer altıncı özellik de madencilik faaliyetlerinin, onun karşısına güçlü bir dirençle çıkan mücadelelerden ayrılmaz oluşudur. Gerçekten de Türkiye’de ekoloji mücadelelerinin uzun yıllardır derinlik oluşturan önemli bir kolu, madencilğe direnişlerdir. Bunlar, her madencilik projesinde direnişi sınırlandırmak için ideolojik yüklemelerin (ülke kalkınması, istihdam vb.), bilinç yıkayan propagandanın (en ileri teknoloji, sürdürülebilir madencilik, toprağa, suya, doğaya zararı olmayan üretim), çaresiz durumdaki emekçileri ve köylüleri iş, aş, köye cami, düğün salonu, arazileri satın alma vb. ile ayartma yöntemlerinin, devlet zorunun, yargı sopasının uygulanmış olmasına karşın gelişebilmiş mücadeleler. Vurgulamak gerekir ki, maden karşıtı mücadelenin belirmemesi, toplumsal tarihin akışına aykırı olurdu: Ekonomik ve ekolojik yararların maden şirketinin elinde toplandığı, sömürünün ve ekolojik yıkımın emekçilerin, köylülerin ve ezilen kesimlerin üstünde bırakıldığı, böylece sınıflar arasında toplumsal ve ekolojik eşitsizliğin en yoğun olduğu madencilik faaliyetleri, onun karşıtı mücadelelerin nesnel koşullarını eksizsiz biçimde hazırlar.

Türkiye’de devletin beklentisi ve sermayenin talepleri çerçevesinde madencilik etkinliklerinin artarak süreceği kesin. O nedenle, öncelikle sosyalistlerin ve madencilik karşıtlarının mücadele aktörleri, gelişme dinamikleri ve stratejileri üzerinde tartışmayı yaygınlaştırmaları ve örgütlenmeyi sağlamaları, yıkıma maruz bırakılan sömürülen kesimlerle birlikte doğanın, sermaye-devlet saldırısından kurtu-

- luşu için ihmal edilemez bir görev.
- Her bir yerel mücadelenin gelişmesinin o
- direnişe özgü niteliği var mı? Kuşkusuz, yerel liderliğin/önde gidenlerin rolü, çeşitli örgütlerin ve geniş kesimlerin desteğinin nasıl bir örgütlenmeyle elde edildiği, mücadelenin dili, uzun dönemli olarak direnişin ayakta tutulmasının dayanakları gibi mücadeleden mücadeleye ağırlığı farklılaşabilen kimi nitelikler söz konusudur. Gelgelelim, özgünlük abartılıp gelişen bir mücadeleyi betimleyen temel öge kabul edilirse o özgünlükten başka mücadelelere ilişkin çıkarımlar yapılması (“mücadeleler bu özgün yolu izlemeli” ısrarı), bir özgünlük-genellik çelişkisi yaratır. Özgün, kendine has, yani başka bir yerde ortaya çıkmayan özelliğe sahip bir mücadelenin, başka yerde örnek alınması, tanımı gereği olanaklı değil. Özgünlüğüyle örnek gösterilen bir mücadelenin özgünlüğü sağlayan ögesi orada işe yararken başka yerde hiç belirmeyebilir. Diyeceğim, mücadeleler için bir kılavuza gerek sinim duyulacaksa özgünlükten çok mücadeleleri geliştiren ortak niteliklere dayanan bir tartışma daha yararlı olacaktır.
- Yukarıda özetlediğim özelliklerinin gösterdiği üzere, kapitalist madenciliğin savunulacak bir yönü yok! Madencilik ilerleme, büyüme, refah, yerlilik-millilik, döviz tasarrufu, teknolojik atılım, istihdam ve benzeri gerekçelerle allanıp pullansa da sermayenin kaptı kaçtı düzenbazlığından başka bir üstünlüğe sahip değildir. Böyle olduğu içindir ki, emekçi halkın kapitalist madencilik projelerini, amaçsız-fakatsız, kategorik olarak reddetmesi, direnmesi, engellemek için varını yoğunu ortaya koyması bilgece bir tutumdur.
- Madene karşı mücadele örnekleri, ya madenin yerleşmesine bağlı yılgınlıkla ya da defedilmesiyle ömrü tamamlanan bir mücadele olarak gelişiyor. Oysa, halkın karşı durmasına rağmen engelleyemediği yerlerde, mücadelenin sönmelenmesine razı olmak yerine direnişi, madenin işçilerde, halkta, doğada oluşturduğu yıkımın önlenmesi, hesabının sorulması,

patrondan başlayarak işletmedeki, sendika-
daki, bürokrasideki ve siyasetteki suç ortakla-
rına kadar sorumluların ilan edilmesi/cezalan-
dırılması ve madenin bölgeyi terke zorlanması
amacıyla kalıcı, sürekli bir örgütlülüğe evirmek
gerekir. Bu uzun soluklu mücadelede, “içer-
den” taşıyıcı kolonları oluşturmak, başka bir
deyişle, açıktan olamıyorsa da örtülü olarak
maden işçilerinin yer almasını başarmak hem
mücadelenin gücü hem de işçilerin sağlıklı,
özgür, eko-toplumsal geleceğinin kuruluşu
için yaşamsal önemde. Ya işçiler, köylüler, sö-
mürülenler, ezilenler olarak birlikte kuracağız
geleceğimizi ya da sermaye-devlet ikizinin ya-

rattığı, maden dehlizlerindeki gibi koyu karan-
lıkta kaybolacağız.

Kaynakça

“Bakan Bayraktar: ‘Petrol ve Doğal Gazda Ta-
rihimizin En Yüksek Üretim Seviyelerine Ulaştık’”
Milliyet Gazetesi, 7 Kasım 2025.

Gökay Başcan, “Talan Zincirinde Yeni Bir Hal-
ka,” BirGün Gazetesi, 31 Ekim 2025.

İsmail Cem Şimşek, “Enerji ve Tabii Kaynaklar
Bakanlığı Bütçesi Komisyonunda: Sermayeye Peşkeş,
Halka Talan,” Evrensel Gazetesi, 7 Kasım 2025.

Uğur Zengin, “ABD’nin Yeni Enerji Kolonisi:
Trakya ve Diyarbakır,” Evrensel Gazetesi, 24 Ekim
2025.

